

C r i t i c s P o i n t

Thomas Adès: *The Exterminating Angel* ("Met") (Τόμας Άντές: ή τρίτη του όπερα Άγγελος έξολοθρευτής, στη «Μέτ»)

36/2017.

του ΓΙΩΡΓΟΥ ΛΕΩΤΣΑΚΟΥ.

ΑΥΤΗ ΤΗ ΦΟΡΑ ΒΕΒΑΙΩΘΗΚΑ 100%: υπεύθυνος για τὸ ἀπερίγραπτο ἠχητικὸ χάλι τῶν ἀναμεταδόσεων ἀπὸ τὴ Μετροπόλιταν Ὅπερα Νέας Ὑόρκης, δὲν πρέπει νὰ εἶναι ἄλλος ἀπὸ τὸν τελείως ἄγνωστό μου, ἀνίδεο μουσικῆς καὶ ἠχοληψίας, ρυθμιστὴ τοῦ ἠχου: Τὸ θέαμα ἀναμεταδόθηκε, γύρευε γιατί, ἀπὸ τὴν ἀπαισίας ἀρχιτεκτονικῆς αἴθουσα 450 θέσεων Νίκος Σκαλκώτας, μὲ σκαλοπάτια ἀνθρακωρυχείου, κτηνῶδες βασανιστήριο γιὰ ΑΜΕΑ. Ἀποφεύγοντας τὴν ταλαιπωρία κάθομαι πάντα στὴν 19η (τελευταία) σειρὰ, καὶ εἶχα ἀπὸ κάτω μου τὴν πελωρία κονσόλα πὺ τὰ φωτάκια τῆς ἀναβόσβησαν σ' ὅλο τὸ ἀκρόαμα. Ἡ ταυτότητα τοῦ ἔργου γιὰ τὸ ὁποῖο ἀμερικανὸς «συνάδελφος» ἔγραφε σὸ Διαδίκτυο: Ἄν πᾶτε φέτος μόνο μιὰ φορὰ στὴ Μέτ, διαλέξετε ὁπωσδήποτε τὸ ἔργο τοῦ Ἄντές. «Δὲ μᾶς χ...» εἶπα κατόπιν. Στοιχεῖα ταυτότητος τοῦ (κατα)πονήματος:

ΑΝΤΕΣ, ΤΟΜΑΣ (Adès, Thomas, γ. Λονδίνο, 1.3.1971), ἄγγλου συνθέτου, πιανίστα, ἀρχιμουσικοῦ: Ἄγγελος Ἐξολοθρευτής (*The Exterminating Angel*), ὅπερα, 3 πράξεις, κείμε. Tom Cairns καὶ Ἄντές, πάνω στὴν σουρρεαλιστικὴ ταινία τοῦ ἰσπανομεξικανοῦ σκηνοθέτου Λουῖς

Μπουννουέλ [Luis Buñuel, 1900-1983] *El ángel exterminador*, (1962· μετάφραση τίτλου περιττεύει). Το έργο γράφτηκε κατά παραγγελία 4 μεγάλων μουσικῶν θεσμῶν καὶ λυρικῶν θεάτρων: 1. Φεστιβάλ Ζάλτσμπουργκ [Salzburg, Αὐστρία] 2. Βασιλικὴ Ὀπερα τοῦ Covent Garden, Λονδίνο. 3. «Μετροπόλιταν Ὀπερα», Νέα Ὑόρκη. 4. Βασιλικὴ Ὀπερα τῆς Δανίας, Κοπεγχάγη. Παγκόσμια πρώτη: Φεστιβάλ Ζάλτσμπουργκ, Haus für Mozart, 28 Ἰουλ. 2016.

Πρὸ 5ετίας, ἡ δεύτερη ὄπερα τοῦ Ἄντες *Τρικυμία*, πάνω στὸ ὁμώνυμο σαιξπηρικὸ ἀριστούργημα, ἀνεβασμένη πάλι ἀπὸ τὴ «Μέτ», μὲ εἶχε ἐνθουσιάσει (βλ. κριτικὴ μου ἐφ. Ἐξπρές, Ἔτος 51ο, ἀρ φύλλου 14.836, Σάβ., 8 Δεκ. 2012, σελ. 37.). Παραθέτω μικρὸ ἀπόσπασμα:

«Ὁ συνθέτης ξεφεύγει ἀπὸ ἐπάρατους «-ισμούς» (δωδεκαφθογγισμὸ, σειραϊσμὸ, ἀλεατορισμὸ, μινιμαλισμὸ κ.λπ), νιτρογλυκερίνες στὴ φυσιολογικὴ ἐξέλιξη τῆς μουσικῆς: χρησιμοποιοῦν τὰ πάντα ἂν, ἐννοεῖται, ὑπηρετοῦν τὴ μουσικοδραματικὴ του σύλληψη: χρωματικὸτητα, μεγάλα διαστήματα, διατονικὸτητα, μικρὰ διαστήματα, ἀπάγοντα σὲ τονικοὺς ὑπαινιγμοὺς, ρυθμικὴ ζωντάνια, γραφὴ πυκνὴ (πολλὲς μουσικὲς «πληροφορίες» ἀνὰ χρονικὴ μονάδα) ποὺ ὅμως δὲν φαινόταν νὰ κουράζει. Καταγοήτευαν εὐφάνταστη ἐνορχήστρωση καὶ περίτεχνη φωνητικὴ γραφὴ.»

Ἡ ἐπιτυχία τῆς *Τρικυμίας*, ἴσως συναρτᾶται μὲ τὸν ἐν τῷ μεταξύ ἐμπλουτισμὸ τοῦ λήμματος *Adès* στὴ διαδικτυακὴ *Βικιπαίδεια*. Ἔτσι ἐνημερωθήκαμε καὶ γιὰ τὴν πρώτη του ὄπερα (δωματίου), κείμε. Philip Michael Hensher, 2 πράξεις, *Πουδράρισε τὸ πρόσωπό της [Powder her Face]* γιὰ 4 μονωδούς ποὺ πλὴν τῆς ἡρωίδος Δουκίσσης, οἱ τρεῖς ἄλλοι ὑποδύονται συνολικὰ 14 πρόσωπα, καὶ 15 ἐκτελεστὲς ὀργάνων. Ἡ Δουκίσσα (τὸ ἔργο διαγράφει τὴν παρακμὴ καὶ πτώση της), εἶναι πλάσμα φιλήδονο καὶ προδήλως ἀνεγκέφαλο ἐνῶ θέμα τοῦ ἔργου εἶναι ἡ *fellatio* (λατ. στοματικὸ σέξ). Παγκόσμια ἀ' ἐκτ. Τσέλτενχαμ (Ἀγγλία), 1 Ἰουλ. 1995. Τὶς πρῶτα ἐγκώμια τοῦ Ἀγγλοῦ μουσικοκριτικοῦ Ἄντριου Πόρτερ ξεχάστηκαν ἐνῶ ὁ ἀγγλικὸς ραδιοφωνικὸς σταθμὸς Classic FM, τὸ ἀπέρριψε ὡς ἀκατάλληλο ἀκόμη καὶ γιὰ ραδιοφωνικὴ μετάδοση. Νὰ τὴ θεωρήσουμε ὡς πρώτη...ὄπερα-τσόντα;

Καίτοι μέγας φίλος του κινηματογράφου, οι δύο ταινίες Μπουνουέλ που είδα, ή μαυρόασπρη *Los Olvidados*, (1950· ήλιθίως έξελληνισμένη ως *Ξεχασμένοι από την κοινωνία, αντί απλώς Οί ξεχασμένοι*) και ή έγχρωμη *Ωραία της ημέρας*, με την Κατρίν Ντενέβ, 1967, καιτοι μου άρεσαν, δέν με ώθησαν νά γνωρίσω περισσότερο τó σκηνοθέτη. Άγαπητός συνάδελφος που έχει δεϊ τόν Άγγελο έξολοθρευτή, με βεβαιώνει τó λιμπρέτο τής όπερας ακολουθει πιστά τó σενάριο τής ταινίας. Ή υπόθεση εν όλίγοις:

Πράξη I. 15 πρόσωπα τής ύψηλής κοινωνίας με ίσπανικά, κυρίως, επώνυμα, μετά την όπερα, είναι καλεσμένα σε δείπνο από τó ζεύγους Έδμόνδου και Λουκίας ντε Νόμπιλε. Κατά τó δείπνο, οι ύπηρέτες, πλην του μπάτλερ Χούλιο, δραπετεούν. Καίτοι άργά, οι καλεσμένοι είναι απρόθυμοι νά φύγουν και βολεύονται για ύπνο. Τó μνηστευμένο ζεύγος Έδουάρδος και Βεατρίκη, αποσύρονται για τήν πρώτη τους έρωτική νύχτα. **Πράξη II.** Ξημερώνει και οι έγκλειστοι, βολεύονται με τά απομεινάρια του δείπνου. Ο γιατρός δρ Κάρλος Κόντε εξετέζει τόν σενιόρ Ρουσέλ, ήδη έτοιμοθάνατο. Κανείς από τούς καλεσμένους δέ μπορεί νά φύγει από τó χώρο. Ο μπάτλερ παγιδεύεται στο δωμάτιο όπου κείτεται ο Ράσσελ, που πριν ξεψυχήσει συνέρχεται, εκφράζοντας τήν ανακούφιση που δέν θά ζήσει νά δεϊ τόν «έξολοθρευτο». **Πράξη III.** Άστυνομία, και στρατός φρουρούν τó μέγαρο ντε Νόμπιλε, από τó πλήθος, μ' όλο που ψυχή δέ μπορεί νά μπει. Μέσα, οι έγκλειστοι βασανίζονται από δίψα και πείνα. Σπάζουν έναν ύδραγωγό σωλήνα, σφάζουν τρία άρνια που έξ' αρχής εμφανίζονται περιοδικά, και τά ψήνουν σε πρόχειρη φωτιά. Ένω ξεσπούν βίαιες συγκρούσεις μεταξύ τους, Έδουάρδος και Βεατρίκη αυτοκτονούν (μή ρωτάτε γιατί...) στο ντουλάπι όπου κλείστηκαν, κάποια Λεωνόρα, δραματίζεται ένα άσώματο χέρι νά αιωρείται, τó χτυπά με ένα μαχαίρι, αλλά τραυματίζει τή Μπλάνκα, άλλη συμπροσκεκλημένη. Άπ' έξω, μάταια ο Γιόλι, μικρός γιός τής Σίλβια ντε Άβιλα συνοδευμένος από ένα πάστορα-παιδαγωγό προσπαθει νά μπει. Στο τέλος εμφανίζεται (δέν κατάλαβα γιατί...) και μία γιγαντιαία... άρκούδα. Ένω οι έναπομείναντες πιστεύουν ότι μόνο μιά θυσία θά τούς έλευθερώσει, ή έξ' αυτών Λετίσια, αντιλαμβάνεται πώς όλοι στέκονται άκριβώς στα ίδια σημεία που βρίσκονταν όταν άρχισε ή όμηρία τους. Τούς ενθαρρύνει νά επαναλάβουν ό,τι έκαναν και τότε.

τὰ «μάγια» λύνονται καὶ οἱ καλεσμένοι ἐπὶ τέλους ἐπικοινωνοῦν μὲ τὸ πλῆθος.

Παρά τις ἀναρίθμητες διανοουμενίστικες καὶ ἀμπελοφιλοσοφικές προσπάθειες ἐμβριθῶν μελετητῶν, ὁ ἴδιος ὁ Μπουνιουέλ (ἂν δὲ σφάλω) δήλωνε ὅτι «ἡ μόνη ἐξήγηση ὅλων εἶναι ὅτι...δὲν ὑπάρχει ἐξήγηση». Τὰ πρόσωπα εἶναι τόσα, ὥστε κανένα δὲν προλαβαίνει κἂν νὰ ὀλοκληρώσει κάποιαν, ὁποιαδήποτε ἔστω, εἰκόνα του. Αὐτοτελῆ κομμάτια δὲν φαίνονταν νὰ ὑπάρχουν: ἀτέλειωτη τιποτελογία σὲ περίτεχνη ἀτονικὴ φωνητικὴ γραφῆ. Ὡστόσο ξεχωρίσαμε ἓνα ὠραιότατο ὀρχηστρικό «ἰντερμέτζο», μιὰ παρέμβαση 6 ταμπούρων, κάτι ποὺ θὰ λέγαμε «ἄρια τοῦ ἀγνώστου βασιλιᾶ» ἀπὸ σοπράνο μὲ τουαλέτα ἑνὸς ὑπέροχου μπλὲ χρώματος, ἓνα γυναικεῖο τερτσέττο μὲ συναρπάζουσα σοπράνο κολορατούρα, μιὰ μεγάλη ἄρια σὲ μεσαία γυναικεῖα τεσσιτούρα, καὶ ἓνα δεύτερο ὀρχηστρικό ἰντερμέτζο μὲ τὴν ἐμφάνιση τῆς ἀρκούδας. Καὶ εἶπαμε «ξεχωρίσαμε» ἐπειδὴ χάρις στὸν ἀνεπρόκοπο ρυθμιστὴ ἤχου, τὸ μέρος τῆς ὀρχήστρας, οὐσιῶδες προφανῶς γιὰ τὴν ἐπίτευξη ροῆς, συνοχῆς καὶ δραματικότητος, μόλις ποὺ ἀκουγόταν. Τὸν ἀνεκδιήγητο αὐτόν, εὐχαρίστως ἔσφαζα ἰδιοχείρως ἀντὶ τῶν ἀμνῶν ἢ τὸν παρέδιδα στὴν ἀρκούδα. Διάβολε, ὁ Ἄντες ἀποδείχθηκε μάστορας ὄχι τυχαῖος—ἓνα φιάσκο του δὲ σημαίνει πολλά! Τελικῶς ὅμως ἔμεινα μὲ τὴν ἐντύπωση 15 διεθνῶν ἀστέρων τῆς ὄπερας μὲ ὑπέροχες ἐπιδόσεις, καὶ τῆς ἀνάσχυντης σπατάλης χρημάτων γιὰ τὴν παραγωγὴ καὶ διαφήμιση τοῦ ἔργου. Σπατάλη χώρου λοιπὸν καὶ ἡ μνεῖα πρωταγωνιστῶν/τριῶν καὶ τῶν ἀντιστοίχων ρόλων. Πῶς ἀντιλαμβάνεται τὴν τέχνη ὁ ἐπάρατος (δὲ λέω ἀνιάτος ὡς, μέχρι στιγμῆς, ὁ καρκίνος...) καπιταλισμός. Ἔτσι θυμήθηκα τοὺς καθ' ἡμᾶς...*Ἀγάμους Θύτας*. Τοὺς ἐπικαλέσθηκα λοιπὸν, συναρτώντας τους μὲ ὅλους τοὺς ὑπαιτίους καὶ κεκράκτες γιγαντιαίας λυρικῆς σαπουνόφουσкас. (Αἴθουσα *Νίκος Σκαλικώτας*, 18.11.2017). **Λέξεις: 1012.**
